

จาก “จตุคามรามเทพ” ถึง “ไอ้ไข่” จากการพึ่งอำนาจรัฐสู่การพึ่งอำนาจราษฎร

พิชัฐ แสงทอง

วารสาร “รัฐสมิแล” ฉบับที่ผ่านมานำเสนอเรื่องจากปกเจาะลึกเรื่องพิธีกรรมเกี่ยวกับ “ไอ้ไข่” หรือ “ตาไข่” พร้อมกับเสาะค้นเบื้องหลังความเป็นมาของกระแสความเชื่อถือศรัทธา ซึ่งถือเป็นกระแสนิยมที่โด่งดังพุ่งขึ้นไปเป็นอันดับที่ 1 ของภาคใต้ในปัจจุบัน

เป็นกระแสที่แม้จะไม่ได้พุ่งแรงสุด ๆ แบบกระแสจตุคามรามเทพเมื่อ 10 กว่าปีที่แล้ว แต่ก็กล่าวได้ว่าได้ทำให้อำเภอลิขิต ซึ่งเป็นอำเภอริมทะเลที่สวยงามอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช กลายเป็นจุดแวะพักที่ถนนทุกสายจากภาคใต้ทั้งฝั่งทะเลตะวันออกและทะเลอันดามันมุ่งหน้าไปสู่

“ไอ้ไข่” จึงถูกให้ลี้ภัยจากสถานะจากชุมชนทางผ่านเล็ก ๆ กลายเป็นชุมชนที่คึกคักไปด้วยผู้คนหลากหลาย ได้เข้ามาพักผ่อน เยี่ยมชม แวะเที่ยว และจับจ่ายซื้อหา ทำให้ชุมชนที่เคยเงียบเหงากลับฟื้นขึ้นมามีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง

ปรากฏการณ์ลักษณะนี้เป็นเช่นเดียวกับที่เมืองนครศรีธรรมราชเคยได้รับจากจตุคามรามเทพ จนกระทั่งมีคำกล่าวกระทบกระเทียบในยุคนั้นว่า จังหวัดที่มีอดีตอันยิ่งใหญ่อย่างนครศรีธรรมราชนั้น แม้จะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีมาแล้วกระทรวงแล้วกระทรวงเล่าหลายต่อหลายคน แต่ก็ไม่เคยหรือไม่เคยจะปลุกฟื้น หรือแม้กระทั่งสิ้นไร้ความสามารถในการปลุกฟื้นให้นครศรีธรรมราชกลับมามีชีวิตชีวาได้อีก ต้องรอพละนาภาพแห่งความศรัทธาจากองค์พระจตุคามรามเทพนั้นแล

เรื่องนี้อาจจะจริงหรือไม่จริง หรืออาจจะเป็นการจับแพะชนแกะเพื่อวิพากษ์วิจารณ์นักการเมืองในท้องถิ่นที่กำลังอยู่ในกระแสขาลงและน่าเบื่อหน่าย แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าอำนาจลึกลับขององค์พระจตุคามรามเทพนั้นเกิดขึ้นแก่ชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวนหนึ่งอย่างเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง ตัวเลขทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นอย่างทันตาเห็น ธุรกิจการขนส่งและคมนาคมหันหัวเรือมายังเมืองนครศรีธรรมราชที่เคยเงียบเหงา

เจ้าถูก พิธีกรรมความศรัทธาสร้างมูลค่าให้เมืองนครอย่างมหาศาล

อีกทั้งยังสามารถพลิกกลับเมืองนครให้กลับมาเป็นศูนย์กลางแห่งความเชื่อ ศาสนา และพิธีกรรมได้อีกครั้ง หลังจากທີ່พระบรมธาตุเคยทรงบพาทนี้มาหลายร้อยปีตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ และเสื่อมถอยลงในยุคตึกใหญ่อาคารสูงที่เข้ามาเบียดบังความยิ่งใหญ่อลังการและอร่ามทองขององค์พระบรมธาตุ กระทั่งค่อย ๆ เจือจางความศรัทธาลงไปด้วย

2 ปรากฏการณ์และกระแสแห่งความศรัทธาดังกล่าวนี้นี้ แม้มีจุดหมายปลายทาง หรือผลสุดท้ายอยู่ที่ความสามารถในการ “ปลุก (ให้) ฟื้น” ชุมชนที่เคยเงียบเหงาให้คึกคัก จนเกิดความเติบโตของเศรษฐกิจดูจะดูดีเหมือนกัน แต่เมื่อพิจารณาให้ดี จะเห็นได้ว่าเป็นกระแสที่มี “กำเนิด” แตกต่างกันไปแทบจะสิ้นเชิง

ความแตกต่างแทบจะสิ้นเชิงนี้เองที่สื่อสารให้เห็นถึงวิถีคิดทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมที่ขยับเขยื้อนเปลี่ยนแปลงไปของคนได้

เราจะเริ่มต้นพิจารณากันที่กระแสจตุคามรามเทพ หากยังจำกันได้ กระแสนี้เกิดขึ้นจาก “ขุนพันธ์” หรือขุนพันธ์รักษ์ราชเดช อดีตนายตำรวจช็อกก้องผู้มีทั้งพระเดชและพระคุณ โดยท่านเป็นผู้ริเริ่มสร้างเหรียญ

จตุคามรามเทพขึ้นมาก่อนใน พ.ศ. 2532 ราว 10 ปี
ผ่าน กระแสจตุคามรามเทพก็เกิดขึ้นแทบจะทันที
เมื่อท่านล่วงสู่วัยชรา กระทั่งเมื่อท่านเสียชีวิต
ใน พ.ศ. 2549 กระแสก็ยิ่งพุ่งขึ้นแรงจนกระทั่ง
ติดลมบน

พิจารณาจากชื่อ เราจะพบถึงอำนาจที่ทับซ้อน
กันอยู่ในตัวตนของท่าน “ขุนพันธรักษ์ราชเดช” มี
ความหมายอย่างตรงไปตรงมาว่า ผู้ซึ่งมีภาระหน้าที่
หรือพันธะในการรักษาไว้ซึ่งอำนาจแห่งราชา ซึ่งใน
ที่นี่ “ราชา” ก็คือระบบราชการนั่นเอง อำนาจแห่ง
ราชา จึงหมายถึงอำนาจของระบบราชการ

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ชื่อของขุนพันธรักษ์นั้นหมายถึง
“ผู้ซึ่งมีหน้าที่ในการธำรงความมั่นคงแห่งอำนาจ
หรือเดชราชการไทย”

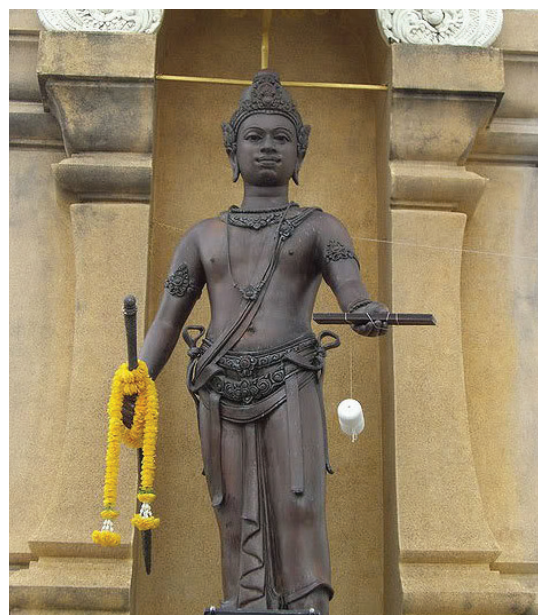
เราจะเห็นได้ชัดขึ้นหากพิจารณาถึงภาระหน้าที่
ที่มักจะถูกเล่าขานของท่านในการปราบปรามผู้ร้าย
ในท้องถิ่นภาคใต้ อำนาจที่ท่านมี แม้ด้านหนึ่งจะได้
มาจากการเป็นตัวแทนของอำนาจของราชาซึ่ง
ส่งผ่านมาสู่ท่านผ่านยศหรือตำแหน่งแห่งที่ แต่
อีกด้านหนึ่งเรื่องเล่าก็เล่าถึงการเรียนรู้อำนาจแห่ง
คาถาอาคมแห่งวัดเขาอ้อ ซึ่งเป็นแหล่งอำนาจเป็น
ราชูร

ที่มาแห่งอำนาจของขุนพันธรักษ์ จึงมาทั้งจาก
อำนาจราชการ และอำนาจแบบไสยเวทซึ่งเป็น
วัฒนธรรมอำนาจประการหนึ่งในวัฒนธรรมราชูร

อย่างไรก็ดี เมื่ออำนาจทั้งสองนี้เข้ามาประสม
ประสานกันจนกระทั่งกลายเป็นตัวตนของขุนพันธรักษ์
มันก็ถูกใช้เพื่อการปราบปรามผู้ร้ายในท้องถิ่น ซึ่ง
ส่วนใหญ่แล้วก็เป็นราชูรนั่นเอง อำนาจราชูรที่
ขุนพันธรักษ์มีจึงกลายเป็นอำนาจที่ถูกนำมาปราบปราม
การปราบตัวราชูรนั่นเอง

ตัวตนเช่นนี้ของขุนพันธรักษ์สัมพันธ์กับการเลือก
สร้างจตุคามรามเทพด้วย

โดยสถานะ ไ้ไ้
แตกต่างจาก
จตุคามรามเทพ
ราวฟ้ากับเหว
หากพระยาศรีธรรมโศกราช
เป็นราชา
สูงสุดแห่งเมืองลิกอร์
ไ้ไ้ก็เป็นอีกด้าน
ที่ตรงกันข้ามกับท่าน
อย่างสุดจ้าว

จตุคามรามเทพนั้นเป็นการหยิบฉวยเอาบาง
อนุภาคในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช และตำนาน
พระบรมธาตุนครศรีธรรมราชมาสร้างสรรค์ใหม่
ทำให้พระยาศรีธรรมโศกราช จากกษัตริย์ซึ่งไม่ได้
สัมพันธ์อันใดกับการค้าหรือการพาณิชย์เลย กลายเป็น
ไอ้ดอลทางการค้าและธุรกิจ

เจ้าพระยาศรีธรรมโศกราชนั้นเป็นต้นวงศ์
แห่งกษัตริย์นครศรีธรรมราช ซึ่งอพยพไพร่พล
มาแสวงหาที่สร้างเมืองจากเมืองเพชรบุรีจน
เทวดาบ้นดาลให้พบหาดทรายแก้วที่กลายเป็นใจ
เมืองนครศรีธรรมราชในเวลาต่อมา หากพิจารณา
จากตำนานทั้งสองเรื่อง จะพบว่าวิถีคติทางสังคม
และการเมืองสมัยพระองค์นั้นส่วนใหญ่แล้วจะเป็น
ความล้มเหลวในการบริหารราชการแผ่นดินของ
ศรีธรรมโศกราช แต่ตำนานจตุคามรามเทพก็กลับ
ละทิ้งอนุภาคที่ว่าด้วยความล้มเหลวเหล่านั้นไป
เสีย ก่อนจะเสริมเติมอนุภาคว่าด้วยความเก่งกาจ
ด้านการค้าพาณิชย์ลงไปใหม่เพื่อให้ตอบสนอง
กับบริบทในปัจจุบันสมัยที่ตำนานสำนวนใหม่ถูก
สร้างขึ้น

ก่อนจะเติม “ผิวสีดำ” ลงไปอีกอนุภาคหนึ่ง
เพื่อให้สอดคล้องกับสีผิวของคนได้เป็นส่วนใหญ่
กลายเป็นจตุคามรามเทพพระองค์ดำ

เราจะพบว่า แม้เจ้าพระยาศรีธรรมโศกจะเป็น
กษัตริย์ที่ไม่ได้เก่งกาจนัก แต่ด้วยความที่พระองค์
มีสถานะเป็นกษัตริย์ ซ้ำยังเป็นต้นวงศ์แห่งเมือง
นครศรีธรรมราช ผู้ได้รับการสนับสนุนจากเทวดาให้
สร้างเมืองสำเร็จ ท่านจึงมีคุณสมบัติเหมาะสมเพียง
พอที่จะนำมาเป็นตัวละครตัวใหม่ในตำนานจตุคาม
รามเทพ

ขุนพันธรักษ์ราชเดชผู้พิทักษ์รักษาความมั่นคงแห่ง
อาณาจักรราชการจึงหยิบเอาท่านมา เลือกเฟ้น
เฉพาะเอกลักษณ์ความเป็นกษัตริย์ เจ้าเมือง และ

ผู้มีบุญ (เทวดาจึงช่วยเหลือ) ซึ่งเป็นคุณสมบัติแห่ง
ราชามาใช้ ละทิ้งความล้มเหลวด้านการบริหาร
การเมือง แล้วแทรกใส่คุณสมบัติเพิ่ม โดยเฉพาะ
ความสามารถด้านการค้าพาณิชย์ ซึ่งสังคมในห้วง
ทศวรรษ 2530-2540 ต้องการ

ถ้ายังจำได้ เราจะเห็นว่ายุคทศวรรษ 2530 ซึ่ง
อยู่ในสมัยที่นายกรัฐมนตรี ชื่อ ชชาติชาย ชุณหะวัณ
ท่านได้เน้นคำขวัญการพัฒนาประเทศโดยการสร้าง
ความเชื่อมโยงและแรงบันดาลใจให้แก่ประเทศ
เพื่อนบ้านโดยการเปลี่ยนสนามบิน ซึ่งเคยคุกรุ่นมา
ตั้งแต่ทศวรรษ 2510-2520 ให้เป็นสนามบินการค้า
จนทศวรรษ 2540 เกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ฟองสบู่แตก
จตุคามรามเทพในฐานะ “องค์ดำ” ที่ถูกสร้างสรรค์
ใหม่ให้เป็นผู้เชี่ยวชาญการค้าพาณิชย์จึงยิ่งเป็น
ที่ต้องการของสังคมอีกเป็นเท่าทวี เพราะทุกคน
ต่างก็แหงนคอรอคอยยอภินิหารแห่งการพลิกฟื้น
เศรษฐกิจทั้งสิ้น

บริบทของการเกิดจตุคามจึงเป็นบริบทแห่ง
ความล้มเหลวทางเศรษฐกิจการค้าของสังคมไทย
(และสังคมภาคใต้) ผู้บริหารราชการทำอะไร
ไม่ได้ การเมืองถูกบริหารโดยพรรคราชการซึ่งเป็น
พรรคการเมืองแอบแฝงเชิงเบียดเบียนที่ถูกล่าว
พานว่ามีความมั่นคงและมีอิทธิพลที่สุดแต่ก็

ล้มเหลว และกลายเป็นปัญหาเสียเอง ทั้งเป็นพรรคที่ท่านขุนพันธรักษ์ราชเดชท่านสังกัดมา โดยตลอด ขณะที่นักการเมืองนครศรีธรรมราชก็ไม่อาจช่วยเหลือพลิกฟื้นอะไรได้ไม่ว่าใครจะเป็นรัฐมนตรีกระทรวงใด หรือพรรคประชาธิปัตย์จะได้ร่วมรัฐบาลหรือไม่ก็ตาม

ชาวนครศรีธรรมราชเหลือเพียงทางเลือกเดียว คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วพละนาฏภาพแห่งองค์จุฬามารมเทพก็บังเกิดในที่สด

หากเราหันมาพิจารณา “ไอ้ไข่” วัดเจดีย์ แม้จะพบว่าเป็นเพียงกระแสที่ส่งผลโดยตรงให้วัดเจดีย์เท่านั้นที่มั่งคั่งทางเศรษฐกิจขึ้นเป็นหลัก แต่ผลิตภัณฑ์ไอ้ไข่ ที่แตกออกไปอย่างหลากหลาย เช่น รูปหล่อ เหรียญ ผ้ายันต์ ดอกไม้รูปเทียน ปูนปั้นไก่ เป็นต้น เหล่านี้ก็ทำให้บุคคลที่อยู่นอกวัดได้อานิสงส์จากกระแสนี้อยู่บ้างไม่มากนักน้อย ชาวชุมชนศิขลได้รับผลพวงเชิงบวกแน่นอนอยู่แล้ว แต่สิ่งที่น่าสนใจไปกว่านั้นก็คือ ไอ้ไข่ ทำหน้าที่ตอบสนองลูก ๆ ต่อจินตนาการของประชากรชาวต่าง ๆ ที่จะกลายเป็นบุคคลสำคัญ คือมันทำให้คนที่ไม่มีแม่แต่อะไรให้ภูมิใจในชีวิตเลยพอจะมีความหวังที่จะกลายเป็นบุคคลสำคัญขึ้นมาได้

โดยสถานะ ไอ้ไข่ แตกต่างจากจุฬามารมเทพ

ราวฟ้ากับเหว หากพระยาศรีธรรมโศกราชเป็นราชาสูงสุดแห่งเมืองลิกอร์ ไอ้ไข่ก็เป็นอีกด้านที่ตรงกันข้ามกับท่านอย่างสุดซึ้ง มีตำนานที่ไม่รู้เก่าใหม่แค่ไหนบอกเล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของไอ้ไข่ แต่จำนวนแรก ๆ เล่าถึง “ไอ้ไข่” ที่มีฐานะเป็น “เด็กวัด” ผู้ติดสอยห้อยตามพระท้องถิ่นรูปหนึ่ง จำนวนต่อ ๆ มากี่ขยับจากพระท้องถิ่นเป็นหลวงปู่ทวด และเสริมแรงศักดิ์สิทธิ์เชื่อมโยงไปเข้าใกล้กับจุฬามารมเทพ ด้วยการสร้างให้มีการเชื่อมโยงกับวัดเขาอ้อ และขุนพันธรักษ์ราชเดช

แต่ทั้งหลายสำนวนของตำนานไอ้ไข่นั้น ไอ้ไข่เป็นเพียงเด็กชายชุกชนคนหนึ่ง เป็นชาวนา เป็นสามัญชนคนธรรมดา ส่วนใหญ่ก็ไม่รู้ว่าเป็นเด็กมาจากบ้านไหน แทบจะไม่มีหวนนอนปลายตีนด้วยซ้ำไป แต่ด้วย “อานุภาพแห่งการให้” และการปลื้มเพื่อผู้อื่น เช่น การดูแลสัตว์เลี้ยง การจับสัตว์เลี้ยงที่หนีไปกลับมาให้เจ้าของ ทำให้ไอ้ไข่ แม้เมื่อตายไปแล้ว ยังคงคุณลักษณะแห่งวิญญาณที่ “ให้” และ “ปลื้ม” อยู่ เมื่อนั้น ลูกชาวนา เด็กชายชุกชน และสามัญชนจึงถูกยกระดับขึ้นมาเป็น “เทพแห่งสามัญชน” เหมือนเพลงที่จินตหรา พูนลาภ ร้องเทิดทูน

จะเห็นได้ว่าในเชิงวิชาการทางคติชนวิทยาตำนานและความเชื่อ ตลอดจนพิธีกรรมเกี่ยวกับ

ไอ้ไข่นั้นเป็นประเพณีประเพณีที่ถูกรื้อสร้างสรรคขึ้นมาใหม่ ไอ้ไข่มันได้แก่งจากทางการค้าพาณิชย์ดังเช่นองค์พระจุลจอมเกล้าที่ จะดลบันดาลให้ผู้บูชาท่านได้รับมรรคผลด้านการค้าจากการบูชา แต่ไอ้ไข่มัน จดเด่นอยู่กับการเป็นบุคคลธรรมดาสามัญชน “ผู้ให้” และ “ผู้พลีตนเพื่อคนอื่น”

คุณสมบัติของไอ้ไข่มันจริงแท้จะเป็นเช่นไรไม่มีใครทราบได้ แต่ที่แน่นอน ตำนาน ความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับไอ้ไข่มันสื่อสารให้เห็นความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านในทุกวันนี้ว่า พวกเขาไม่ได้ต้องการอิทธิฤทธิ์ใด ๆ มาดลบันดาลแบบบออิทธิฤทธิ์ที่คนนครศรีธรรมราชเคยต้องการจากองค์พระจุลจอมเกล้า พวกเขาต้องการแค่คนที่ มีหัวใจที่ให้อภัยแก่คนอื่น และรู้จักเสียสละตนเพื่อคนอื่น ๆ บ้างก็เท่านั้น

ในแง่นี้ จึงเหมือนกับการตั้งความหวังของชาวบ้านว่า เราจะไปหวังพึ่งใครอื่นอีกไม่ได้ต่อไปอีกแล้ว นอกจากจะต้องพึ่งหวังกันเองระหว่างประชาชนด้วยกัน

สารจากไอ้ไข่มัน คนที่ควรเจ็บแปลบ ๆ ก็น่าจะเป็นเหล่าข้าราชการและนักการเมืองในนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะจากพรรคที่เคยได้รับความนิยมมาอย่างยาวนาน ■